

élménnyé formálódását megragadni. Érdekes – bár egyoldalú – F. Mándi Ildikó melódia- és hangszereléseközpontú verselemzése; bosszantóan semmitmondó Mikó Krisztina balladavizsgálata. Már a reform előtti középiskolai tankönyv is szimbólum-egészként értelmezte *A walesi bárdok* – ha más szavakkal is –, és a dalnokok (s a költő) etikai tartását emelte ki. Megjegyeznénk: üdvösebb volna tán az is, ha rövidebb mondatokkal próbálkoznék az efféle értelmetlenségeket elkerülendő: „Arany János ballada-költészetének tüzetes vizsgálatát – Greguss Ágost és Riedl Frigyes több, mint egy évszázados, immár irodalomtörténeti közhellyé váló értéktételei alapján – melyek szerint „Az igazi magyar balladát a népballada alapján Arany teremté meg”, illetőleg, hogy „Arany a balladákban találta meg a tehetőségének leginkább megfelelő műfajt” – *problémátlan remekként* helyezte perifériára az irodalomtörténet.” (A magam kiemelése: 95. l.) Nem meggyőző Kiczenko Judit gondolatmenete sem. Dolgozatának alcímei tetszetős ötletek, ám kifejtésük modoros, nem több a prekonceptió erőltetésénél. Természetes folyamatokban fölösleges tudatos ritmust és ellenritmust keresnie. A történelmi alapfogalmakat is szakszerűbben használhatná: 1849-ben nem a forradalom, hanem a szabadságharc bukott el!

A kötetet záró tanulmányt Nagy Miklós írta *Goethe magyar utóélete a XIX. század közepén* címmel. Arany, a népiesek és Goethe, valamint Kemény Zsigmond és Goethe kapcsolatát összegzi tömören, a főbb eszmetörténeti és poétikai összefüggéseket megrajzolva. A dolgozat tényanyaga nem új, mégis eredeti képet ad a magyarországi Goethe-recepcióról.

Nem tudjuk, készülnek-e hasonló közös produkcióra e tudományos műhelyben. Ha igen, olvasó és kritikus nem kívánhatna mást: kevesebb ötletet és hipotézist, s valamivel több kiérlelt, jó arányérzékkel megkomponált dolgozatot.

Szántó Ágnes

Possonyi László: *Tettenérés*. Bp. [1980] Ecclesia K. 388 l.

Possonyi László a katolikus reformmozgalom szervezésében vállalt áldozatos szerepet a felszabadulás előtt. Nagyváradról került Budapestre, elvégezte a közgazdasági egyetemet, rövid ideig a pénzügyminisztériumban dolgozott, majd újságíró, a Nemzeti Újság munkatársa lett. Részt

vett a katolikus reformmozgalmat képviselő Korunk Szava, majd a Vigilia megalapításában. Irodalmi tanulmányokat és színbírálatokat közölt, megírta Berettyóújfalui szociográfiáját, *A történeti regény* (1935) című tanulmányában a harmincas évek népszerű műfajának leírására vállalkozott. Regényeiben (*Üldözni fognak titeket...*, 1938; *Az árnyék*, 1940; *Szilágyi Irma*, 1941) és színpadi munkáiban fordulatos, kalandos cselekményvezetésre törekedett. Lefordította Calderon *A nagy világszínház* című misztériumjátékát, amelyet a budapesti Nemzeti Színház az 1938-as Eucharisztikus Világkongresszus alkalmából adott elő. A felszabadulás után a Vigilia, illetve az Új Ember című katolikus hetilap szerkesztőségében dolgozott. *Bűnbak és áruló* (1969) című történelmi regényében Kuthy Lajos életrajzát dolgozta fel.

Tettenérés című újabb munkájában saját életéből számol be. Igen színesen, nagy epikus gazdagsággal idézi fel a régi Nagyvárad mozgalmas életét, majd az 1919–1920-as főhatalomváltozás kulturális következményeit. Hiteles képet ad a húszas évek egyetemi mozgalmairól, a fiatal katolikus reformnemzedék útkereséséről és törekvéseiről. (Ő maga református családban született, s a francia konvertita-irodalom hatására katolizált a húszas évek végén.) Emlékiratának irodalomtörténeti értéke van, különösen a Korunk Szava és a Vigilia című folyóiratok megalapításának és működésének tüzetes ismertetése következtében. Irodalom- és sajtótörténetünk csak mostanában kezdett figyelni a harmincas évek katolikus reformmozgalmának ezekre a műhelyeire. E reformmozgalom a két világháború közötti magyar társadalom válságából született, a fiatal értelmiség új orientációját fejezte ki, szociális elképzelését vagy kulturális érdeklődését tekintve számos ponton találkozott a fiatal értelmiség demokratikus és radikális mozgalmaival, például azokkal a törekvésekkel, amelyeket a Szép Szó, az Apolló és az Ezüstkor köre vagy a Szegedi Fialatok Művészeti Kollégiuma képviselt. Legutóbb Katona Jenő tartalmas nyilatkozata (*Literatura* 1980. 1. sz.) mutatott rá arra, hogy e baloldali vonások hatására kialakuló katolikus reformmozgalom milyen áldozatokkal járó munkát végzett az értelmiségi közvélemény antifasiszta és demokratikus jellegű átalakítása terén.

Erre a munkára vállalkozott Possonyi László is, és ennek a munkának az állomásairól ad számot emlékirataiban. A Korunk Szava című kéthetenként megjelenő politikai és kulturális

folyóiratot 1931 tavaszán alapította meg Aradi Zsolt és Balla Borisz társaságában, főszerkesztőnek azt a gróf Széchényi Györgyöt nyerve meg, aki mint legitimista képviselő és szociális érzékenységgel beoltott katolikus politikus szemben állott az ellenforradalmi rendszer társadalompolitikájával, s a kezdetektől fogva vállalta a küzdelmet a nácizmus ellen. A Korunk Szava munkája során alakultak ki a reformkatolikus szellemi irányzat eszményei és célkitűzései: Possonyi Lászlónak abban volt nagy szerepe, hogy ez a mozgalom az egyházi felső vezetés neheztelése ellenére sem hagyott fel az országos szociális kérdések tárgyalásával, illetve meghatározó érdeklődéssel fordult a francia haladó katolikus kultúra képviselőinek (Claudel, Mauriac, Péguy, Maritain) munkásságához. A Korunk Szava körül gyülekező fiatal értelmiségi csoport 1935-ben szakadt ketté, midőn Aradi Zsolt és Balla Borisz otthagyta Széchényi György táborát, és megalapította az Új Kor című folyóiratot. Possonyi László igen röviden számol be erről az eseményről, e beszámolóhoz mindenképpen hozzá kell tennünk azt, hogy Balla Boriszék pártütését elsősorban a Gömbös Gyula-féle ún. „reformpolitika” vonzása okozta, s folyóiratukat ennek a politikának a szolgálatába akarták állítani. Más kérdés, hogy Possonyi László, noha maga is az Új Kor táborához tartozott, ebben a politikában nem haladt velük. Azt azonban mindenképpen meg kell állapítanunk, hogy a történelmi igazság Széchényi György oldalán állott a két katolikus folyóirat vitája idején.

Possonyi László érdeklődését és munkáját ekkor már az ugyancsak 1935-ben alapított Vigilia kötötte le: ennek a kezdetben negyedévenként, majd 1938-tól évente tíz alkalommal megjelenő folyóiratnak a keretei között hozta létre a korszerű katolikus gondolkodás és kultúra azóta is működő fórumát. Emlékiratában alapos dokumentáció segítségével számol be a Vigilia egy évtizedes történetéről a felszabadulás előtt. Éles tollal rajzol portrét a folyóirat szerkesztőiről és munkatársairól, a többi között Mécs Lászlóról, Balla Boriszról, Horváth Béláról és Just Béláról, s jól világítja meg az olyan vitatott események történetét is, mint amilyen Horváth Béla és Just Béla ismeretes 1942-es támadása volt Radnóti Miklós és más költők ellen. Amit elmond: a tanú vallomása, a harmincas évek szellemi életét felmérő szakirodalomnak mindenképpen figyelembe kell vennie Possonyi László emlékiratát.

Pomogáts Béla

M. Pásztor József: Az író beleszól... Bp. 1980. Kossuth Kk. 463 l.

M. Pásztor József legutóbb megjelent kötete, *Az író beleszól...* annak a munkának folytatása, amelyet a szerző a Petőfi Irodalmi Múzeum kiadásában korábban közreadott *Bűvőpatakokkal* megkezdett. Ez utóbbit bizonyos mértékben az újabb vállalkozás előkészítésének, a forrásanyag föltárásának tekinthetjük. Ez a kötet dokumentgyűjtemény volt: negyvenkilenc író, újságíró, szerkesztő, kiadó visszaemlékezése. Ha most *Az író beleszól...* tanulmányozásakor tekintünk vissza reá, megállapíthatjuk, hogy ez a kötet a *Bűvőpatakok* interjúiban, bevezető tanulmányában és a bibliográfiában szereplő folyóiratok egy részének bemutatása és feldolgozása. Az egyik vállalkozás tehát szerves kiegészítése, logikus folytatása a másiknak. A szerzőre ezúttal az a feladat várt, hogy összegezze, rendszerezze és kritikusan értékelje a forráskutatás során összegyűjt tekintélyes adat-tömeget. A kutatómunkának ez a második fázisa kétségtelenül nehezebb és bonyolultabb az elsőnél. Több általános irodalmi és történelmi ismeretet feltételez. Önálló ítéletalkotást, állásfoglalást igényel. A megnövekedett követelményeknek M. Pásztor József csak részben felel meg.

Mielőtt azonban rátérnénk bírálatunknak lényegesebb, tartalmi részére, egy látszólag csupán módszertani, valójában azonban ugyan csak a lényegre utaló szerkesztési szándékot kívánunk érinteni. A szerző ugyanis előszavában közli, hogy az 1919–1945 közötti időszak baloldali folyóiratirodalmából csak a *nem időszaki* lapokkal kíván foglalkozni, tehát azokkal, amelyek nem rendelkeztek a Miniszterelnökség által kiállított megjelenési engedéllyel, s az egy hónapot meghaladó időközökben jelentek meg. Ez a megkülönböztetés, a kiválasztásnak ez az ismérve legjobb esetben sajtójogi szempontból indokolható, ám sajtótörténetileg semmiképpen. Márpedig *Az író beleszól...* sajtó- és politikatörténeti munka, amelyben a megtárgyalásra érdemes folyóiratok listájának összeállításában nem lehetnek mérvadóak a jogi és formális jellegzetességek. Nyilvánvaló ugyanis, hogy az ellenforradalmi rendszer retrográd sajtópolitikájának egyik sajátos, a sajtószabadság elvével eleve ellentétes vonása volt a lapok megjelenésének a kormány engedélyezéséhez való kötése. Ám ugyanolyan jellemző a Horthy-korszak ellentmondásosságára az is, hogy 1938-ig rendszeresen mégis meg lehetett jelentetni olyan sajtó-